

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИЗНАЧЕННЯ ІНДЕКСІВ УДК

Повні та допоміжні таблиці УДК у друкованому та електронному вигляді знаходяться

у Фундаментальній бібліотеці ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, I поверх, кімната № 9.

Універсальна десяткова класифікація (УДК) – це міжнародна багатомовна класифікаційна система, що об'єднує всі галузі знань в єдиній універсальній структурі з загальною десятковою нотацією.

Таблиці УДК призначені для систематизації документів, пошуку інформації та організації фондів документів з усіх галузей знань у бібліотеках, видавництвах, інформаційних центрах тощо; роботи без індексу УДК не розглядаються при реєстрації в глобальних базах даних. Редакції наукових журналів (часописів) вимагають індекс УДК на статтю для її публікації.

В Україні індекс УДК визначають за другим україномовним виданням таблиць УДК, підготовку і випуск яких здійснює Книжкова палата України.

За структурою УДК – ієрархічна комбінаційна система, яка містить основну таблицю, допоміжні таблиці й алфавітно-предметний покажчик. До її основного ряду входять такі класи:

0 - Загальний відділ

1 - Філософія. Психологія

2 - Релігія. Теологія (богослов'я)

3 - Суспільні науки

4 - (вільний з 1961 р.)

5 - Математика. Природничі науки

6 - Прикладні науки. Медицина. Техніка

7 - Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт

8 - Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство

9 - Географія. Біографії. Історія

Структура індексації в УДК логічна, кожен наступний знак в індексі відображає рівень класифікації. На першому ступені індекси однозначні, на другому – двозначні, на третьому – тризначні і т. д. Завдяки такій побудові індекси можуть легко розширюватися, деталізуватися і, навпаки, згортатися, стискатися. Наприклад:

61 - Медичні науки

62 - Машинобудування. Техніка у цілому

63 - Сільське господарство. Лісове господарство. Полювання. Мисливство. Рибне господарство

630 - Лісове господарство. Лісівництво

631 - Загальні питання сільського господарства

631.1 - Організація та управління сільським господарством

631.2 - Сільськогосподарські будівлі, споруди

631.3 - Сільськогосподарські машини, знаряддя та інструменти

631.4 - Ґрунтознавство

632 - Хвороби рослин. Шкідники рослин. Захист рослин

УДК має розгорнуту систему допоміжних таблиць, які складаються із двох таблиць: загальних визначників і таблиць спеціальних (аналітичних) визначників.

До загальних визначників належать визначники форми, місця, народів, часу, загальні визначники з дефісом. Визначники форми використовуються для відображення літературної форми і читацького призначення документа.

Наприклад:

(031) – Енциклопедії

УДК 63(031) – сільськогосподарська енциклопедія

Визначники місця відображають територіальну ознаку змісту документів.

Наприклад:

(477) – Україна

(477.54) – Харківська область

УДК 631.115.1(477.54) – Розвиток фермерських господарств Харківської області

Визначники з дефісом дають змогу показати матеріали або компоненти, з яких зроблені предмети, вироби **(-03)**, або окремі професії, кадри, особи **(-05)**

Наприклад:

Тема: «Металеві гайки»

Індекс **УДК 621.882.3 – 034**

де / /

(гайки) (метал)

Тема: «Менеджери з персоналу»

Індекс **УДК 005.95 – 051**

де / /

(управління (особи які ... персоналом) виконують дію).

Спеціальні визначники відбивають локально-розповсюджені характеристики, тобто ті, що застосовуються в одному або кількох розділах основних таблиць.

Наприклад:

Тема: «Годування молодняку великої рогатої худоби»

Індекс **УДК 636.2.0841.1,**

де 636.2 – велика рогата худоба

084.1 – годування молодняка (це спеціальний визначник, що застосовується саме в розділі 636 – тваринництво).

Невід’ємною складовою системи УДК є алфавітно-предметний покажчик (АПП). АПП не розкриває зміст розділів, не роз’яснює, як користуватись індексами, але орієнтує під час пошуку необхідного розділу, що містить потрібне поняття. Знайдений під час пошуку за АПП індекс, потрібний для відродження змісту документа, що стосується, необхідно перевірити та уточнити в основній таблиці.

Процес індексування документів за УДК можна подати у вигляді переліку таких операцій:

- ознайомлення зі змістом документа;
- формулювання основного змісту та відбір понять, які відображають основний зміст документа;
- аналіз семантичної ролі понять основного змісту документа (поділ на основні й допоміжні поняття);
- визначення тематичного розділу таблиць УДК, в якому необхідно шукати поняття, що індексується, за допомогою пошуку індексу в АПП;
- визначення індексів для понять, що індексуються, або їхніх складових;
- перевірка відповідності значень отриманих індексів і понять;
- визначення відношень між поняттями основного змісту документа для вибору знаків з’єднання індексів цих понять в єдиний індекс документа;
- компонування індексу як результат використання правил.

Якщо у документі розглядаються дві, або декілька незалежних одна від одної тем, то в індексі вони об’єднуються за допомогою знака + (плюс)

Наприклад:

Збірник у якому розміщені статті з різних питань ґрунтознавства та землеробства, буде мати індекс **631.4+631.5**,

де 631.4 – ґрунтознавство

631.5 – землеробство

Часто в документах розглядають багатоаспектні питання, у яких поєднують зміст різних класів УДК не механічно, а у якості різноманітних аспектів однієї теми. Для зазначення багатоаспектності теми коди класів окремих аспектів поєднують у єдиному індексі через знак двокрапки, котрий у даному випадку має назву «знак відношення».

Наприклад:

Тема: «Бактеріальні хвороби пшениці» буде мати індекс **632.35:633.11**,

де 632.35 – бактеріальні хвороби

633.11 – пшениця

Тема: Вплив способів основного обробітку ґрунту на груповий склад гумусу чорноземів» буде мати індекс **631.51.021:[631.417.2:631.445.4]**,

де 631.51.021 – основний обробіток ґрунту

631.417.2 – вміст гумусу

631.445.4 – чорноземні ґрунти

Сукупність різних заходів та правил побудови індексів УДК збільшує точність відображення ознак документів і підвищує оперативність пошуку.

СКОРОЧЕНІ ТАБЛИЦІ УДК он-лайн

- Консорціум УДК (УДКК, власник міжнародної системи УДК, Нідерланди) розробив скорочені таблиці УДК англійською мовою (UDC Summary). За участі волонтерів, редакторів УДК і ліцензіатів УДК з різних держав, що займаються випуском УДК національними мовами, триває розроблення багатомовної версії скорочених таблиць (Multilingual UDC Summary). Книжкова палата України також взяла участь у розробленні скороченого варіанта УДК українською мовою.

- Скорочені таблиці УДК налічують понад 2000 рубрик. Вони містять основні класи (розділи, підрозділи), загальні та спеціальні визначники. У скорочених таблицях індекси подано з їхнім повним описом, як і у звичайному варіанті УДК (з прикладами комбінування, примітками, методичними вказівками, посиланнями). Скорочені таблиці можна використовувати для організації та пошуку інформації, здійснення наукових досліджень, а також як демонстраційний матеріал для вивчення системи УДК тощо.

Робота над удосконаленням скорочених таблиць УДК триває: здійснюється їхня актуалізація, редагування рубрик, формується алфавітно-предметний покажчик (АПП), розробляються таблиці відповідності індексів УДК й інших класифікаційних систем.

- Завантаження і використання користувачами скорочених таблиць он-лайн здійснюється **безоплатно** (згідно з *Creative Commons Attribution Share Alike 3.0 License*: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>) у форматах TXT, MARC, XML, XML RDF.

- Скорочені таблиці УДК українською мовою можна знайти на веб-сайті УДК:

<http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=uk&pr=Y>